

dr hab. Ewa Młynarczyk, prof. UP
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet Pedagogiczny
im. Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie

Kraków, 10.09.2019 r.

**Ocena dorobku naukowego oraz osiągnięć dydaktycznych i organizacyjnych
Pani dr Renaty Dźwigoł w związku z ubieganiem się o nadanie stopnia doktora
habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo**

na podstawie art. 16 Ustawy z 14 marca 2003 roku *O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki (z późniejszymi zmianami)*

1. Sylwetka Habilitantki

Dr Renata Dźwigoł jest absolwentką Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej, gdzie w 1992 roku uzyskała tytuł zawodowy magistra filologii polskiej. Z uczelnią tą – obecnie Uniwersytetem Pedagogicznym – Habilitantka jest związana od początku swojego życia zawodowego, które rozpoczęła tuż po ukończeniu studiów, w 1992 r., kiedy to została zatrudniona w Katedrze Języka Polskiego na stanowisku asystenta. Po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych, w roku 2000, została zatrudniona na stanowisku adiunkta. Od 2007 roku jest członkinią Katedry Lingwistyki Kulturowej i Komunikacji Społecznej, kierowanej przez prof. Stanisława Koziarę.

2. Charakterystyka dorobku naukowego

Dorobek naukowy Pani dr Renaty Dźwigoł po uzyskaniu stopnia naukowego doktora liczy 48 pozycji bibliograficznych, w tym: 1 monografię autorską – *Polskie ludowe słownictwo mitologiczne*, 41 prac naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych i monografiach wieloautorskich, (jeden artykuł w języku angielskim), 4 współredagowane tomy monografii wieloautorskich (z serii „Dialog z Tradycją”) i 2 współredagowane numery czasopisma „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica”. Habilitantka publikowała swoje prace w prestiżowych czasopismach („Język Polski”, „Poradnik Językowy”) oraz w wydawnictwach ważnych ośrodków akademickich w Polsce,

m.in. w Warszawie, Lublinie, Szczecinie, Olsztynie, Białymstoku (artykuł w języku angielskim w ramach międzynarodowego projektu), w rodzimym Krakowie, a także w wydawnictwach zagranicznych: w Ostrawie (Czechy) i w Zagrzebiu (Chorwacja).

3. Ocena osiągnięcia naukowego w rozumieniu art. 16 Ustawy z 14 marca 2003 roku
O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki (wraz ze zmianami z 18 marca 2011 r.)

Jako podstawę ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego dr Renata Dźwigoł wskazuje we *Wniosku* cykl publikacji pt. *Frazemy z pola leksykalno-semantycznego DIABEŁ. Ujęcie antropocentryczne*. Cykl ten obejmuje 12 artykułów naukowych z lat 2011-2018, ułożonych i omówionych w *Autoreferacie* w porządku problemowym. Taki sposób prezentacji osiągnięcia naukowego uważam za godny pochwały, gdyż Habilitantka wykazała tym samym, iż przedstawiony cykl artykułów ma charakter monografizujący podjętą problematykę. Lektura wszystkich uwzględnionych w tym punkcie prac naukowych potwierdza tę opinię. Spójność cyklu jest widoczna w kilku aspektach.

3.1. Temat – dr Dźwigoł podjęła się opracowania utrwalonych w polszczyźnie połączeń słownych z komponentem o znaczeniu ‘diabeł’ lub ‘diabelski’. Ta część zasobu leksykalnego była przedmiotem opracowań językoznawczych (w tym konfrontatywnych), z czego Habilitantka zdaje sobie sprawę, przywołując je w bibliografii. Autorów tychże prac interesował jednak zazwyczaj utrwalony we frazematyce obraz diabła. Dr Dźwigoł znalazła natomiast obszar tematyczny dotychczas nieopracowany – obraz człowieka konceptualizowany za pomocą frazemów z komponentem ‘diabeł’. Wybór tematyki świadczy o umiejętności innowacyjnego spojrzenia na materiał językowy – antropocentryczne ujęcie jest znakomitym dopełnieniem dotychczasowych prac poświęconych omawianej grupie frazemów.

3.2. Podstawa materiałowa. W większości artykułów¹ omawianego cyklu podstawą materiałową uczyniła Habilitantka spetryfikowane połączenia słowne z komponentem o znaczeniu ‘diabeł’ lub ‘diabelski’, zarejestrowane w różnego typu zbiorach leksykograficznych, głównie w *Nowej księdze przysłów i wyrażen przysłowiowych*

¹ Wyjątkiem jest artykuł poświęcony obrazowi diabła w reklamie, o którym będzie mowa poniżej.

polskich pod red. J. Krzyżanowskiego, a także w słownikach frazeo- i paremiograficznych, ogólnych i gwarowych. W ekscerpcji materiału dr Dźwigoł stosuje konsekwentnie ujęcie frazematyczne, zaproponowane i rozwijane przez Wojciecha Chlebdę, co pozwala jej brać pod uwagę wszystkie ustabilizowane, „odtworzalne w danej sytuacji komunikacyjnej” połączenia wyrazowe, bez względu na ich składniową różnorodność, stopień metaforyzacji, ekspresywność lub inne wyznaczniki frazeologizacji. Analizowany materiał jest zatem jednolity (słownikowy, frazematyczny), ale wewnętrznie mocno zróżnicowany: chronologicznie (jednostki rejestrowane wyłącznie w słownikach historycznych, jak i te mające swoją kontynuację we współczesnych zbiorach leksykograficznych oraz nowe, odnotowane wyłącznie w polszczyźnie XX i XXI wieku) i pod względem zasięgu (multiwerbizmy ogólnopolskie, gwarowe bądź regionalne). Analizowany przez Habilitantkę materiał jest zatem bardzo bogaty, dający duże możliwości opisu, ale też nastroczający sporo problemów w porządkowaniu i analizie. O problemach tych Autorka pisze we wstępnych częściach artykułu *Frazemy z pola leksykalno-semantycznego DIABEŁ wyrażające i opisujące cechy charakteru człowieka*.

3.3. Rozwiązania metodologiczne. Habilitantka przyjmuje w swych pracach lingwistyczno-kulturowy paradygmat opisu, w ujęciu rozwijanym – w wymiarze teoretycznym i praktycznym – w lubelskim ośrodku naukowym skupionym wokół Jerzego Bartmińskiego. Perspektywa panchroniczna i niedyferencjalna pozwalają Autorce na odczytywanie mniej lub bardziej poświadczonych i utrwalonych w polszczyźnie przekonań i sądów na temat człowieka konceptualizowanych za pomocą multiwerbizmów z komponentem DIABEŁ. Wybór metodologicznych rozwiązań uważam za odpowiedni do materiału i celu opracowania, muszę jednak dodać, że teoretyczne treści Habilitantka rozwija dość skąpo w artykułach cyklu, skupiając się przede wszystkim na analizach materiałowych.

3.4. Opracowanie materiału. W recenzowanym cyklu Habilitantka opracowała istotne składniki językowego obrazu świata w „diabelskich” frazemach: sacrum przejawiające się w ziemskiej doczesności, opozycja Bóg – diabeł, cielesność człowieka (aspekt fizyczny), jego aktywność, charakter, komunikowanie międzyludzkie, sposoby wyrażania i wzmacniania emocji, otoczenie człowieka –

przedmioty, realia o nazwach mających źródło w polu leksykalno-semantycznym ‘diabeł’.

W omawianym cyklu mieści się również artykuł o postaci diabła w przekazach reklamowych. Uważam, że tekst ten, mimo pewnej odmienności tematycznej wobec poprzednich, wzbogaca opracowanie materiału frazematycznego o istotny i ciekawy aspekt – funkcjonowania we współczesnym języku i kulturze stereotypowych obrazów diabła, również tych zakrzeptych w ustabilizowanych połączeniach słownych. Analizowane przykłady pokazują wyraźnie, które składniki stereotypu oraz językowe wykładniki (leksemy i multiwerbizmy) są na tyle żywotne i łatwo rozpoznawalne wśród odbiorców, że stały się atrakcyjnym tworzywem dla twórców reklam.

W ostatnim artykule cyklu Autorka kładzie nacisk na formalną stronę frazemów, ukazując wariantywność jednostek z komponentem DIABEŁ, który w części frazemów jest wymiennie używany z komponentem PIES.

Analiza materiału jest prowadzona przez Habilitantkę konsekwentnie w każdym z artykułów cyklu – kolejne elementy JOS są bogato udokumentowane rzetelnie przytaczanymi frazemami oraz wzbogacone informacjami kulturowymi, przywoływanymi na podstawie literatury etnologicznej i etnograficznej. Wszelkie niejasności i możliwości interpretacyjne są przez Autorkę omawiane i poddawane krytycznemu osądowi.

Wspomniane bogactwo materiału jest niewątpliwą zaletą przedstawionych artykułów (mocna dokumentacja eksplikowanych sądów), daje jednak w niektórych tekstach efekt przytłoczenia w stosunku do partii analitycznych. W pracach, których celem jest analiza semantyczna, można ograniczyć liczbę cytowanych wariantów, niewnoszących nowych składników do odtwarzanego składnika JOS, wprowadzać natomiast więcej treści o charakterze syntetyzującym. Obszerny materiał dokumentacyjny jest też zapewne powodem zbytnej szczegółowości w interpretacji frazemów w stosunku do ujęć uogólniających.

Wskazane usterki nie zmieniają mojego przekonania, iż zaprezentowany cykl artykułów spełnia ustawowe warunki osiągnięcia naukowego. Opracowanie bogatego materiału frazematycznego w perspektywie panchronicznej, wskazanie i omówienie głęboko zakorzenionych w kulturze i języku sądów na temat człowieka postrzeganych w relacji do diabła – jest ujęciem oryginalnym, świadczącym o samodzielności badawczej

i umiejętnościach warsztatowych dr Renaty Dźwigoł i stanowi znaczący wkład w rozwój współczesnej lingwistyki kulturowej.

4. Ocena dorobku naukowego spoza cyklu publikacji zgłoszonych jako podstawa procedur habilitacyjnych

Dorobek p. dr Dźwigoł spoza cyklu liczy **30** prac naukowych: monografię podoktorską, **9** artykułów opublikowanych w czasopismach i **20** rozdziałów w monografiach zbiorowych. Uporządkowanie dorobku ułatwia sama Habilitantka, prezentując go w *Autoreferacie* w ramach grup tematycznych. Najmocniej opracowaną grupą jest cykl prac poświęconych demonologii ludowej. W monografii powstałej na podstawie dysertacji doktorskiej, *Polskie ludowe słownictwo mitologiczne*, Renata Dźwigoł opracowała – jako pierwsza w polskim językoznawstwie – leksykę nazywającą istoty żyjące w ludowej wyobraźni.

Monografia obejmująca bogaty materiał leksykalny, opracowany z wykorzystaniem danych słownikowych, etymologicznych, etnograficznych i folklorystycznych (kulturowych) została zauważona w świecie naukowym (recenzja w „Etnolingwistyce”, t. 18) i pozostaje znanym oraz cenionym opracowaniem z zakresu lingwistyki kulturowej. Problematykę mitologiczną dr Dźwigoł rozwijała w artykułach związanych bezpośrednio z monografią podoktorską oraz w kolejnych opracowaniach, omawiając w odrębnych pracach nazwy poszczególnych grup istot (demony domowe, krasnoludki), ich obecność w wierzeniach ludowych z różnych terytoriów (Polesie, ziemia gorczańska), a także w twórczości Adama Mickiewicza. Materiałem badawczym były też jednostki frazeologiczne i paremiologiczne, na podstawie których Autorka omówiła ślady wierzeń ludowych związane z demonologią oraz – na zasadzie pewnego przeciwieństwa – obraz anioła.

Kolejnym obszarem badawczym dr Dźwigoł są stereotypy etniczne, którym poświęciła 3 prace. Na szczególną uwagę zasługuje artykuł *Stereotypy etniczne – kryteria inności, obcości*, w którym Autorka przedstawiła w sposób syntetyczny cechy uznawane stereotypowo za wykładniki inności. Eksplikacje poparte bogatym materiałem leksykalnym, frazeologicznym i paremicznym, w tym innojęzycznym, stanowią cenne opracowanie, które może być pomocą dla osób zajmujących się zagadnieniem stereotypizacji.

Swoje zainteresowania lingwistyką kulturową dr Dźwigoł realizowała w pracach poświęconych różnym pojęciom i zjawiskom z zakresu polskiej kultury, które znalazły odzwierciedlenie w polskich zasobach paremicznych i frazeologicznych oraz leksykalnych. Są to: prawda, bogactwo, lenistwo, śmiech, jedzenie (w relacji do pracy, do zdrowia) oraz kultura stołu. W jednym z artykułów przedmiotem opracowania stało się wartościowanie we frazeologizmach z komponentem *kamień*, dodać jednak należy, że aspekt aksjologiczny jest poruszany także w innych wymienionych pracach jako element JOS zakrepley w utrwalonych połączeniach wyrazowych.

Dorobek dr Renaty Dźwigoł wzbogacają również prace poświęcone tekstom i językowi regionu śląskiego – szkice na temat pieśni ludowych z okolic Suszca oraz frazeologizmów i paremiów śląskich, których komponentem jest toponim lub leksem detoponimiczny. Prace te znakomicie wpisują się w nurt badań regionalistycznych, prowadzonych przez badaczy z różnych dyscyplin naukowych, pomagających w budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców danego regionu. Do prac poruszających tematykę regionalistyczną należy również szkic o charakterze dydaktycznym na temat osobliwości języka Małopolski.

W recenzowanym dorobku znalazły się także opracowania dotyczące języka literackiego. W poezji Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego Habilitantkę zainteresował wykreowany obraz kobiety, zaś w nowelach Michała Bałuckiego – warstwa leksyki przyczyniająca się do budowania realizmu świata przedstawionego utworów.

Należy podkreślić różnorodność podejmowanych przez Habilitantkę tematów – dostrzegania interesujących obszarów badawczych, nieopracowanych wcześniej aspektów leksyki, frazeologii czy paremiologii, a także podejmowania problematyki z innych zakresów – języka regionu, stylistyki.

Opracowania p. dr Dźwigoł są obszerne, bogate pod względem dokumentacyjnym, ze zdecydowaną przewagą analizy materiałowej nad refleksją metodologiczną i teoretyczną. Wynika to częściowo z faktu, iż niektóre tematy, których Habilitantka się podejmuje, zwłaszcza na podstawie materiału paremiologicznego i frazeologicznego, są zbyt obszerne jak na ramy jednego artykułu, np. pojęcie PRAWDY, LENISTWA, obraz człowieka bogatego. Każde z tych pojęć znalazło spore odzwierciedlenie w polskiej paremiologii i frazeologii, zatem poszczególne warstwy materiału (np. chronologiczne) lub cząstkowe składniki JOS z nimi związane mogłyby być przedmiotem odrębnych opracowań.

Nie umniejsza to ogólnej oceny dorobku naukowego Habilitantki, która ma solidny i wypracowany od lat warsztat naukowy przynoszący efekty w postaci rzetelnie przygotowanych opracowań językoznawczych.

Dopełnieniem dorobku dr Dźwigoł jest pięć artykułów recenzyjnych, świadczących o tym, że Habilitantka śledzi na bieżąco literaturę naukową i prezentuje nowości, które uważa za szczególnie ważne dla rozwoju interesujących ją badań lub przydatnych dydaktycznie. Zarówno wybór prac do recenzji, jak i sposób ich krytycznego opisu ukazuje bardzo dobre rozeznanie dr Dźwigoł we współczesnej literaturze naukowej z zakresu językoznawstwa.

Habilitantka bierze udział w życiu naukowym również poprzez czynne uczestnictwo w konferencjach organizowanych przez ważne ośrodki naukowe na terenie całego kraju (m.in. w Lublinie, Warszawie, Krakowie) i za granicą (Ostrawa). Należy podkreślić, że blisko połowa konferencji, w których dr Dźwigoł brała udział, miała charakter międzynarodowy.

Dr Dźwigoł ma również doświadczenie w pracach redakcyjnych, ważne w rozwoju każdego pracownika naukowego – jest współredaktorką czterech tomów serii „Dialog z Tradycją” oraz dwóch numerów czasopisma „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” (IX i XI).

5. Ocena aktywności popularnonaukowej, dydaktycznej i organizacyjnej

Habilitantka jest doświadczonym i cenionym dydaktykiem prowadzącym w rodzimej jednostce zajęcia z przedmiotów językoznawczych, m.in. gramatyki języka polskiego, stylistyki praktycznej, leksykologii i leksykografii, socjolingwistyki i etnolingwistyki. Dr Dźwigoł opracowała także autorskie programy kursów cieszących się dużym zainteresowaniem studentów. Wysokie kompetencje merytoryczne i dydaktyczne dr Dźwigoł doceniła Rada Naukowa IFP UP, powierzając Jej prowadzenie seminariów licencjackich (wypromowała prawie 70 licencjatów) oraz promotorstwo pomocnicze w przewodzie doktorskim mgr Mariny Borowik (obrona w 2017 r.).

Działalność popularnonaukową Habilitantka realizuje, wygłaszając, na specjalne zaproszenie, wykłady otwarte i referaty w różnych gremiach, m.in. w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Tematyka jej wystąpień spotyka się zawsze z dużym zainteresowaniem słuchaczy. Istotną częścią aktywności naukowo-dydaktycznej Habilitantki są również staże w ramach programu Erasmus+ realizowane w Litewskim Uniwersytecie Edukologicznym w Wilnie i w Uniwersytecie Ostrawskim.

Dr Dźwigoł ma duży udział w pracach organizacyjnych rodzimej jednostki, na stopniu instytutowym i ogólnouczelnianym. Zasiada w gremiach zajmujących się ważnymi dla życia uczelnianego sprawami, m.in. rekrutacją, jakością kształcenia, tworzeniem programów i planów studiów. O zaufaniu społeczności akademickiej świadczy fakt, iż dr Dźwigoł była wybierana, m.in. do Rady Naukowej IFP czy Uczelnianej Komisji Wyborczej. Powierzano jej też wielokrotnie funkcję opiekuna roczników studenckich oraz kierownika studiów podyplomowych.

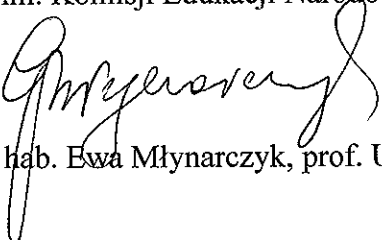
Ważną część aktywności zawodowej dr Dźwigoł stanowi także jej udział w organizacji konferencji naukowych oraz współuczestnictwo w przygotowaniu posiedzenia Komisji Etnolingwistycznej PAN, której jest członkiem już od 2007 roku. Prawie od początku swojej drogi zawodowej należy także do Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego.

6. Konkluzja

W konkluzji mogę z całą pewnością stwierdzić, że dr Renata Dźwigoł spełnia wymagania stawiane habilitantom w art. 16 Ustawy z 14 marca 2003 roku *O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki (z późniejszymi zmianami)*.

Dorobek naukowy dr Renaty Dźwigoł po uzyskaniu stopnia naukowego doktora – cykl publikacji nt. *Frazemy z pola leksykalno-semantycznego DIABEŁ. Ujęcie antropocentryczne*, monografia podoktorska oraz pozostałe publikacje naukowe i prace redakcyjne – stanowi znaczny wkład w rozwój współczesnego językoznawstwa polskiego, szczególnie z zakresu lingwistyki kulturowej. Habilitantka wykazuje się istotną aktywnością naukową, publikując artykuły, recenzje, biorąc udział w konferencjach, uczestnicząc w pracach gremiów naukowych oraz prowadząc docenianą działalność dydaktyczną i organizacyjną.

Wszystko to upoważnia mnie do jednoznacznego stwierdzenia, iż **Pani dr Renata Dźwigoł może zostać dopuszczona do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.** Wniosek ten przedkładałam Komisji Habilitacyjnej, a za jej pośrednictwem Radzie Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

dr hab. Ewa Młynarczyk, prof. UP